

ПЕРЕКЛАД ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ: "ОЧУЖЕННЯ" ЧИ "ОДОМАШНЕННЯ"

Здражко Аліна Євгенівна

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються основні підходи до перекладу дитячої літератури у порівнянні з іншими перекладами. Порушено проблему вибору одного з основних методів: "очуження", орієнтованого на мову оригіналу, та методу адаптації, орієнтованого на мову перекладу.

Ключові слова: переклад, дитяча література, адаптація.

Стаття присвячена окремим питанням, пов'язаним із специфікою перекладу дитячої літератури. **Актуальність** цієї роботи пов'язана з появою все нових перекладів дитячих творів, як канонічних так і новітніх, та потребою обґрунтування основних методів перекладу дитячої літератури. Нашою **метою** стало, перш за все, показати важливість дитячої літератури, що, безумовно, зумовлює специфіку її перекладу. **Предметом** нашого дослідження виступають авторські казки та їх переклади українською мовою. **Об'єктом** цього дослідження є підходи, що використовуються перекладачами під час перекладу дитячої літератури. **Наукова новизна** полягає у дослідженні можливості поширення загальних думок та метафоричних визначень перекладу на переклад дитячої літератури.

Історія перекладу сягає глибини віків. Переклад існує з тих прадавніх часів, коли вперше з'явився культурний обмін між народами, які розмовляли різними мовами, саме тоді і з'явилися перші перекладачі та переклади. Якщо подивитися на різноманітні праці, опубліковані дослідниками у різні часи, то можна побачити, що ті ж самі проблеми та питання постають знову і знову. Численними є й метафори, що ілюструють зв'язок між оригіналом та перекладом, усі вони передають думку про те, що переклад не має тієї ж цінності, яку має оригінал. Одним з найдавніших та найбільш популярних образів є порівняння з перевернутим килимом (Гобелен): оригінал – лицьова сторона, на якій візерунок видно чітко, а переклад – недосконала перевернута сторона, на якій повно перекручених ниток.

Якоб Грімм порівнював завдання перекладача з завданням мореплавця: мореплавець керує кораблем, веде його на повних вітрилах до іншого берега, але він повинен причалити до зовсім іншої землі, де навіть вітер віє інакше. Саме ця інша земля та чужий вітер породжують проблему, яка і є основою для багатьох дискусій, які підіймають наріжне питання: проблему адекватності (вірності) оригіналу.

Фраза "вірність оригіналу" породжує інші метафори, які вже стали класичними: найкращі переклади, як і найкрасивіші жінки, не можуть бути вірними. Вірність вихідному тексту чи, говорячи словами Джірі Леві, точність у відтворенні перекладачем [Levy 1969, 84] є основною проблемою в теорії та практиці перекладу. Яким повинен бути вірний переклад, як повинен діяти перекладач, щоб досягти цього перекладу, описав Гораций у виразі, який уже став класичним: переклад треба робити не від слова до слова, а від змісту до змісту. Тепер термін "вірний" переклад

заміняють іншими концептами. Наприклад, розрізняють такий переклад, що викликає однакові почуття, чи еквівалентний переклад, у цьому виді перекладу термін "еквівалентність" впливає як на семантичну, так і на стилістичну та функціональну області. Роман Джекобсон характеризує вихідне повідомлення та перекладене повідомлення, як "два еквівалентні повідомлення у двох різних кодах", а ось Ніда та Тамбер [Nida, Taber 1969, 32] визначають переклад так: "Процес перекладу складається з репродукції повідомлення мовою реципієнта найближчими еквівалентами мовою оригіналу, спочатку у формі змісту, а потім лише стилю". Ефект тексту, який повинен бути однаковим як в оригіналі, так і в перекладі, також іноді заключають у метафору: "аромат", "смак" та "почуття" роботи повинні бути збережені: "...жоден літературний твір не може бути прісним, як склянка очищеної води; у нього є свій характерний аромат чи однорідність структури, яку перекладач повинен підкорити" [Köller 1972, 115].

Але як досягти цього однакового відчуття від твору? Існує два протилежних шляхи, які називають методом "очуження", орієнтованим на мову оригіналу, та медотом адаптації, орієнтованим на мову перекладу; їх ще називають "метод відповідності словам" та "метод вільного перекладу". Означення, яке у 1813 році сформулював німецький філософ Фрідріх Даніель Ернст Шлейєрмахер, уже стало класичним: "Перекладач чи залишає автора у спокої та наближає читача до нього; чи залишає у спокої читача і наближає автора до нього" [Störig 1963, 47].

Шлейєрмахер дотримується думки, що перекладач повинен вирішити, якого з двох методів він буде притримуватись, та слідувати даному методу з початку і до кінця роботи. Поєднання обох методів призведе до того, що "автор та читач повністю втратять один одного". При комбінації перекладу та адаптації читача будуть перекидати "як м'яч" між його та чужим світами. Сам філософ рекомендує метод очуження, у якому незнайомі почуття, думки та елементи підносяться ближче до читача. Використовуючи метод адаптації, деякі фрази або навіть абзаци доведеться відкидати чи повністю перефразувати, в результаті чого, на його думку, дуже важко "окреслити межі найбільшого свавілля" [Störig 1963, 66].

Мартін Лютер, чий переклади Біблії стали всевітньо відомими, описує свій метод у знаменитому "Циркулярному листі про переклад" 1530 року як комбінацію методів очуження та адаптації, хоча він, звісно, використовує іншу термінологію. Він дотримувався букви тексту (тобто перекладав згідно з методом очуження), де це було потрібно з догматичних причин, з іншого боку, він відпускав букву тексту, тобто використовував метод адаптації в інших місцях, для того щоб відтворити зрозумілу німецьку мову.

Вільгельм фон Гумбольдт називає два методи, що були перераховані раніше, "скалами", навколо яких перекладач мусить бігти, але він вважає, що шлях між ними абсолютно неможливий [Köller 1972, 74].

Що ж тоді, неможливе завдання? Астрід Ліндгрєн у своїй статті "Чи можна перекласти дитячу книжку?" виступає проти теоретиків, які дотримуються думки про

те, що дитячі книжки повністю прив'язані до країни, у якій вони були написані і, що діти з їх малим досвідом не можуть переносити себе до незнайомого оточення та людей з інших країн. Астрід Ліндгрєн думає інакше і розкриває питання про феноменальну дитячу фантазію: "Я думаю, що діти мають чудову здатність відчувати найнезнайоміші та далекі речі та обставини, якщо добрий перекладач допомагає їм, і я думаю, що їх уява продовжує створювати все нові й нові образи, коли перекладач вже не може їх супроводжувати".

Так, ми підійшли до питання перекладу дитячої книжки. Чи відрізняється переклад дитячої літератури від інших перекладів? На перший погляд, здається, що основний процес "зміни одягу", "транспонування" та всього іншого, є точно таким.

Але якщо заглибитись у питання теорії та практики перекладу, можна побачити, що головна проблема вірності оригіналу, що в основному превалює у обговореннях, посідає тут другорядне місце. Потреба у ній стає неважливою. Тут треба ще раз звернутися до традиції.

У давні часи питанням перекладу надавали значення саме через переклад Святого Письма. Наведені твердження Мартіна Лютера та Фрідріха Шлейєрмахера відносилися до перекладу Біблії. Тому проблема вірності оригіналу була тут центральною через те, що спотворення "Святого Письма" було неприпустимим. Тут повага до "автора" набуває абсолютної висоти.

Повага до автора дитячої книжки є зовсім іншою справою. Багато авторів дитячої літератури скаржаться на те, що їх робота розцінюється як твір "другого гатунку". Тому можна уявити, що повага до оригінального тексту не така вже й висока. Біблійні переклади завжди можуть спиратися на довгу традицію, у якій пошана до оригінального тексту завжди відігравала головну роль, але переклад дитячої літератури має зовсім іншу традицію.

Головне для перекладача дитячої літератури донести до читача перекладу ті ж почуття, які викликає оригінальний текст у свого читача. І тут можна повністю погодитися з думкою Астрід Ліндгрєн про те, що не слід остерігатися незнайомих для дитини образів під час перекладу, адже дитяча фантазія допоможе дитині ще яскравіше сприйняти текст та допоможе познайомитися з іншою культурою.

Для прикладу наведемо твір Памели Ліліан Треверс "Мері Попінс". Перший український переклад цього твору окремим виданням з'явився ще у 1981 році. Радянські діти побачили вже зовсім незнайомі реалії: пані та панове стали містерами та місіс, батько працює не в місті, а в Сіті, а в будинку працюють слуги [Треверс 1981, 3–26]. Але чим більше незнайомих реалій та образів бачила у творі дитина, тим яскравіші образи виникали у її уяві.

Тому можна зробити висновок, що дотримання "букви оригіналу" не є основним завданням при перекладі дитячої літератури, і саме тому адаптація повинна мати місце у перекладі дитячої літератури. Перенесення відчуттів, які викликає оригінал, є головним завданням при перекладі дитячої літератури, що доводиться проаналізованим матеріалом.

В статье рассматриваются основные подходы к переводу детской литературы в сравнении с другими переводами. Рассматривается проблема выбора одного из основных методов: "очуждения", ориентированного на язык оригинала, и метода адаптации, ориентированного на язык перевода.

Ключевые слова: перевод, детская литература, адаптация.

The article observes main approaches to translation of children's literature in comparison with other translations. An issue on the choice of one of the main methods: "alienation", oriented on the language of the original, and adaptation, oriented on the translation language, is raised.

Key words: translation, children's literature, adaptation.

Література:

1. *Барпи Д. М.* Пітер Пен / Переклад В. Панченко. – К.: Махаон-Україна, 2010.
2. *Барпи Д. М.* Пітер Пен / Переклад В. Митрофанов. – К.: Школа, 2005.
3. *Треверс П. Л.* Мері Попінс / Переклад Є. Горева. – К.: Веселка, 1981.
4. *Köller W.* Grundprobleme der Übersetzungstheorie, unter besonderer Berücksichtigung Übersetzungsfälle. – Bern and München: Peter Lang, 1972.
5. *Levy J.* Die literarische Übersetzung. Theorie einer Kunstgattung. Deutsch von Walter Schamschula. – Frankfurt am Main: Athenäum, 1969.
6. *Nida E., Taber C.* The Theory and Practice of Translation. – Leiden: Brill, 1969.
7. *Störig H.J.* Das Problem des Übersetzens. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963.